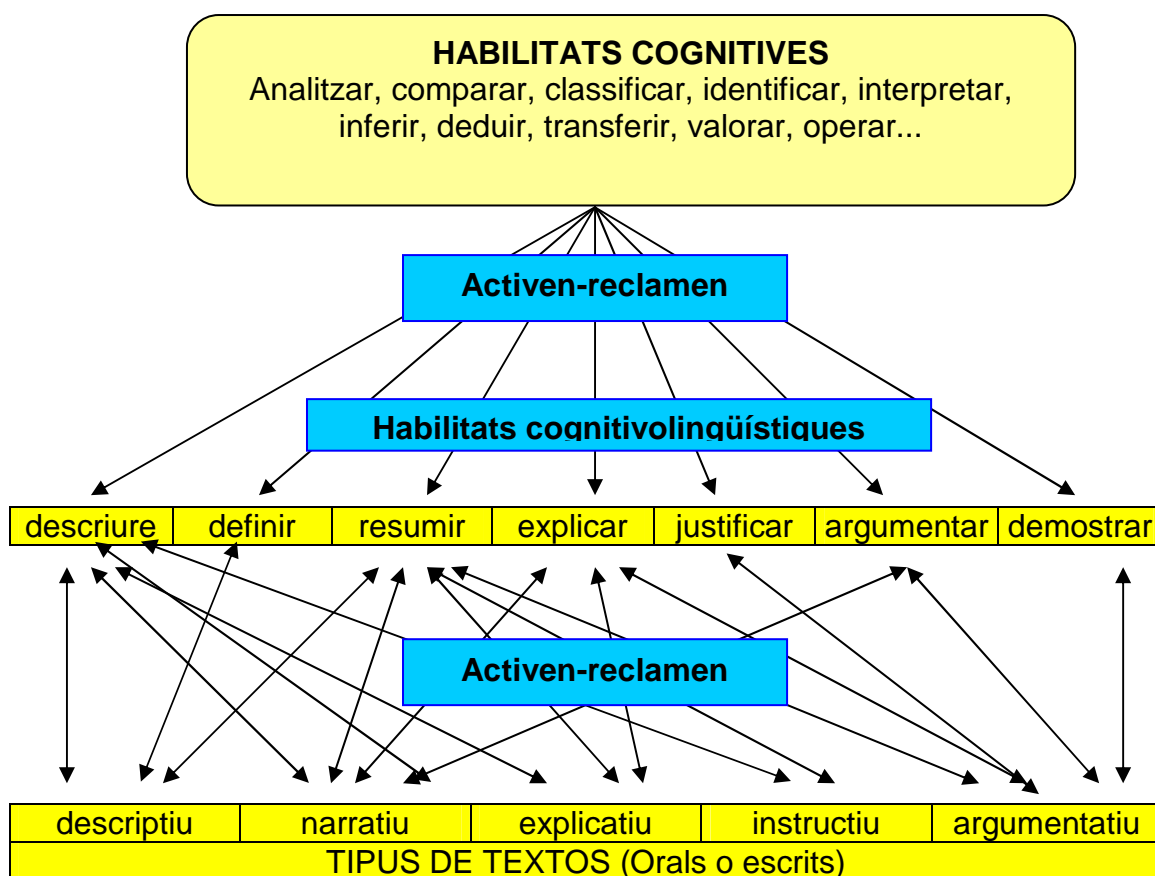

Del llibre *Hablar y escribir para aprender. Uso de la lengua en situación de enseñanza-aprendizaje desde las áreas curriculares*. JAUME JORBA, ISABEL GÓMEZ Y ÀNGELS PRAT. Editorial Síntesis. Madrid. (2000).

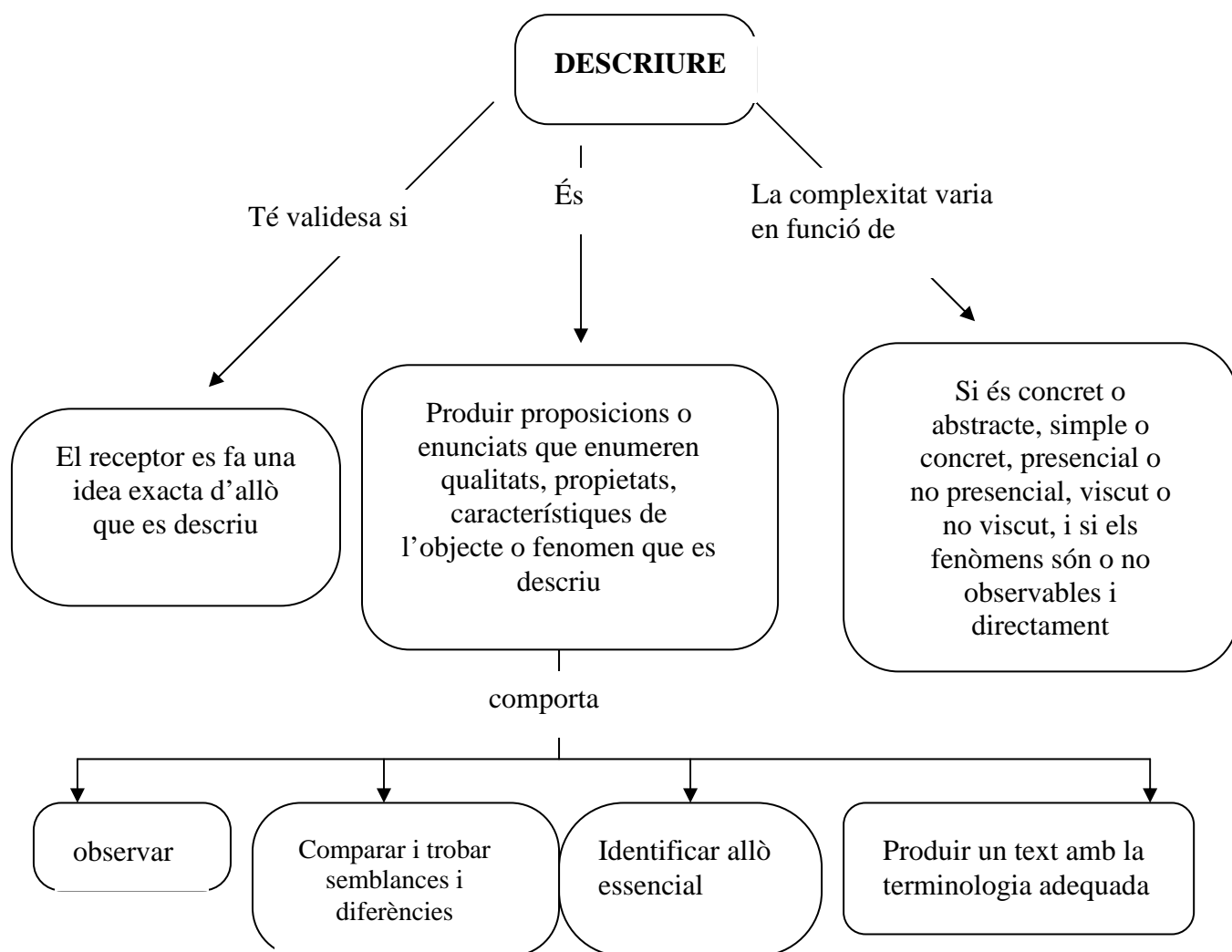
1) Relació entre les habilitats cognitives que s'activen per produir les diferents tipologies textuais (habilitats cognitivolingüístiques), i els tipus de textos (orals o escrits).

Aquestes habilitats es concreten de manera diferenciada en cadascuna de les àrees curriculars, per tant s'han de tenir en compte des de les pròpies àrees perquè la producció de textos tinga les característiques pròpies de la tipologia textual i a més estiguen plens de significat. Així s'haurà de distingir si es demana a l'alumne que descriga un fet o un procediment, o si es demana una justificació del que està ocorrent, per exemple.

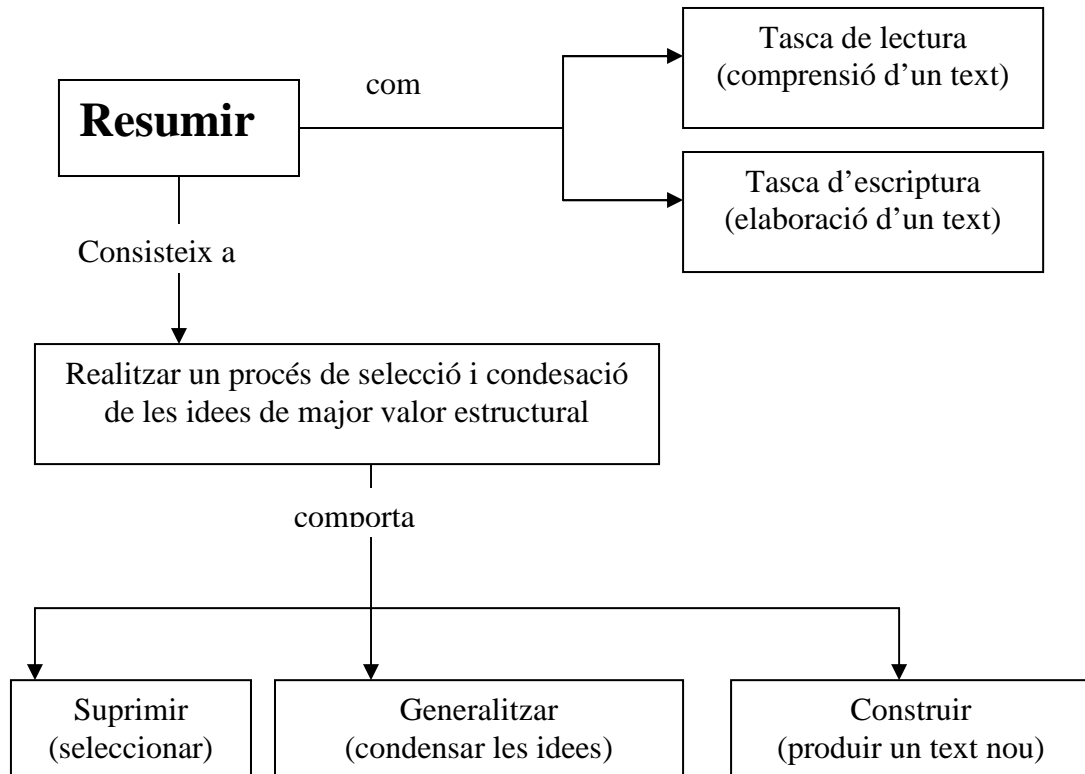
Descriure

Produir proposicions o enunciats que enumeren qualitats, propietats, característiques, accions, etc., mitjançant tot tipus de codis i llenguatges verbals i no verbals, d'objectes, fets, fenòmens, esdeveniments, etc., sense establir relacions causals almenys explícitament.

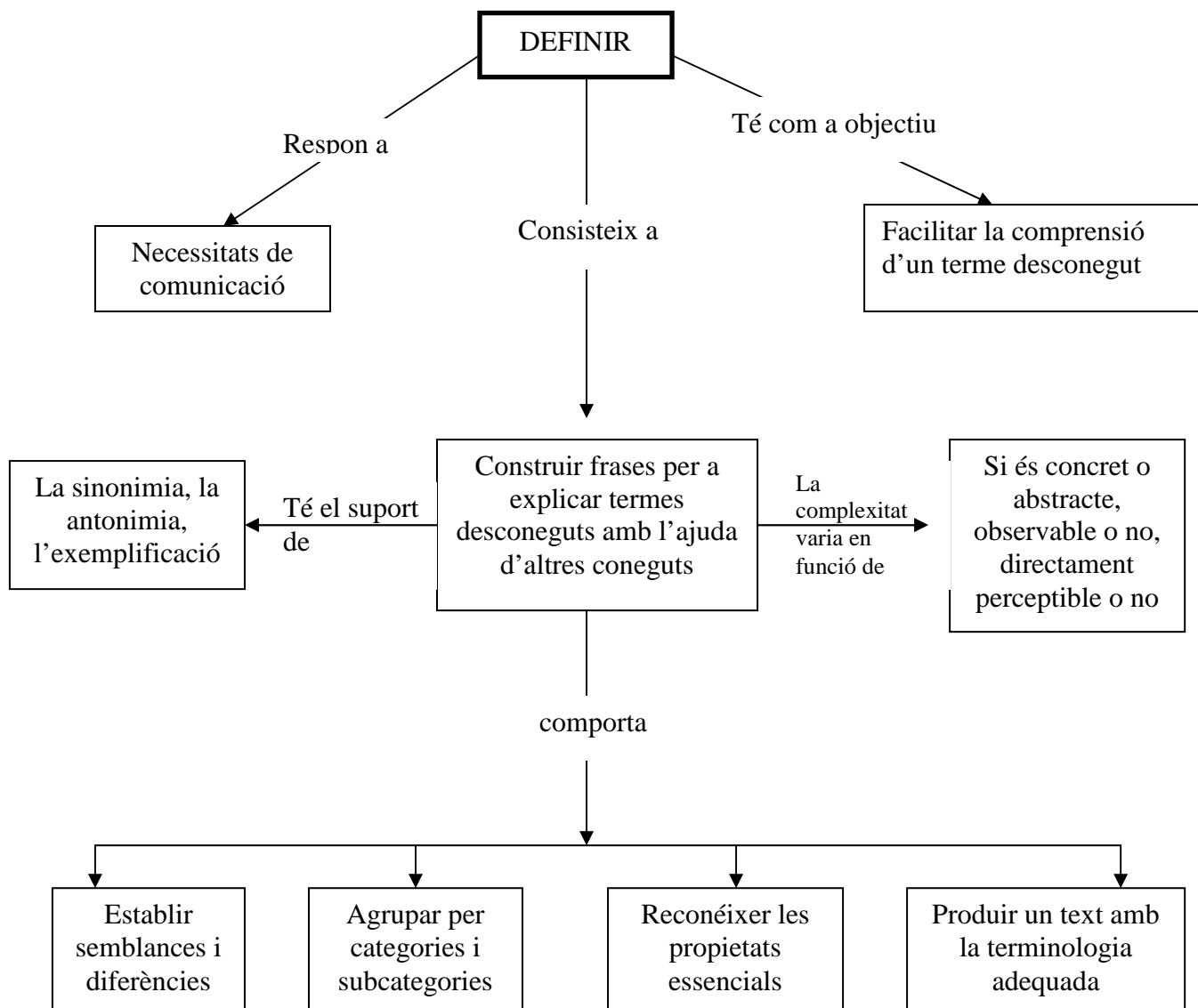
Resumir

Realitzar a partir d'un text, exposició oral, vídeo, etc., un procés de selecció i condensació de les idees de més valor estructural, la qual cosa es realitza de manera conscient d'acord amb la tasca proposada. El text que resulte ha de ser fruit de la reelaboració personal de les idees contingudes en el document original.

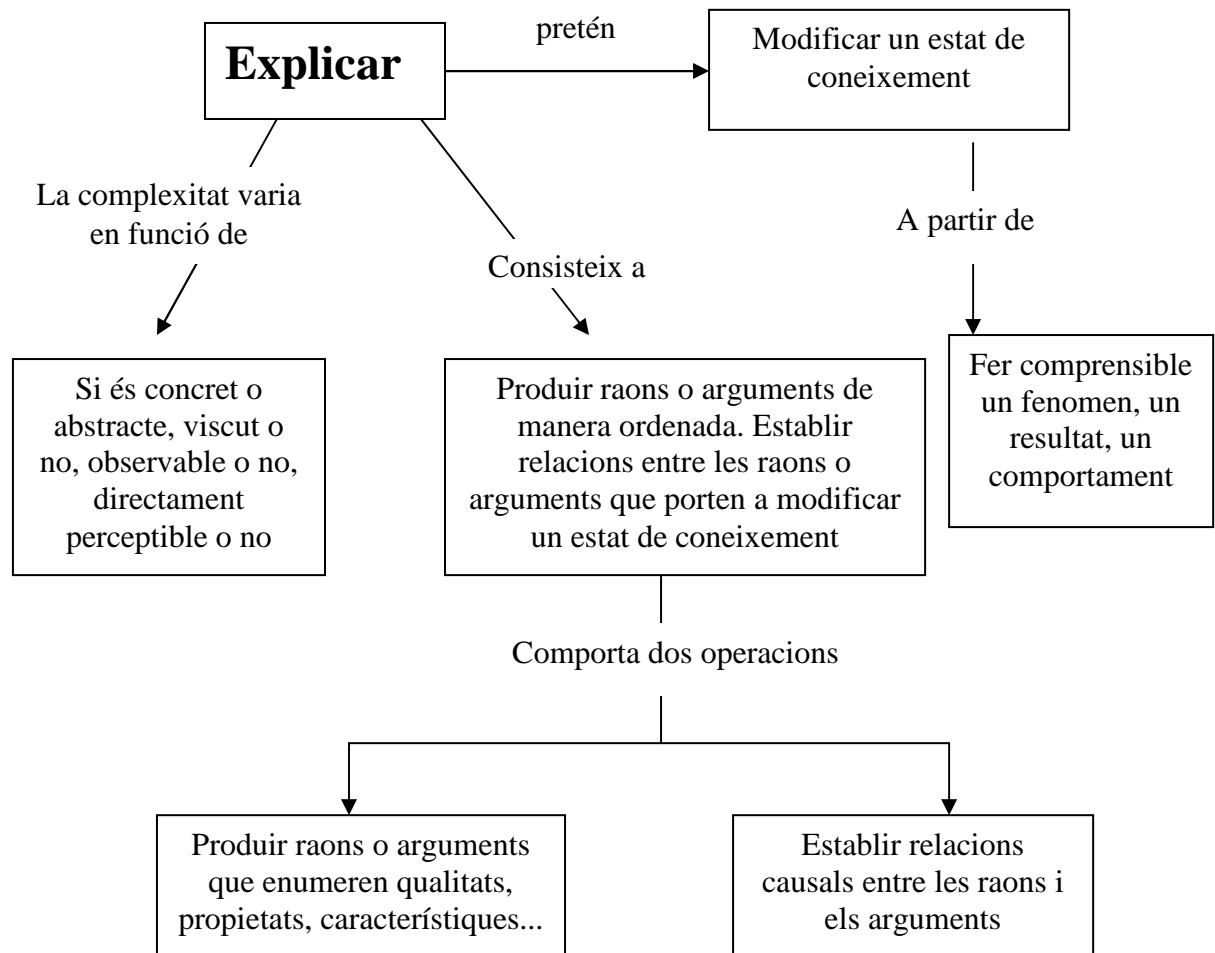
Definir

Expressar les característiques necessàries i suficients perquè el concepte no es puga confondre amb altre, amb l'ajut d'altres termes que se suposa coneguts.

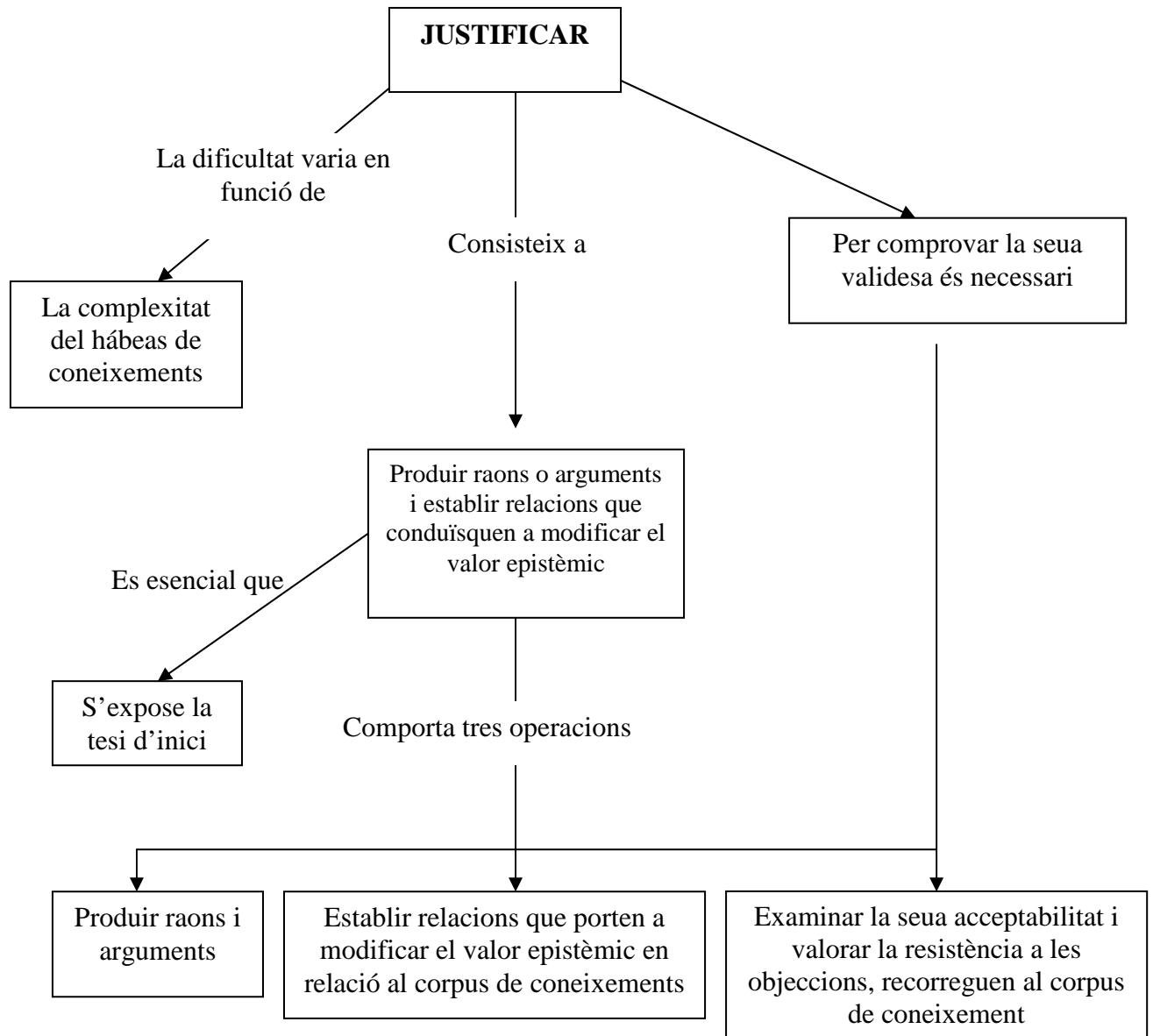
EXPLICAR

Presentar raonaments o arguments establint relacions(han dhaver relacions causals explícitament) en el marc de les quals els fets, esdeveniments o qüestions explicades adquireixen sentit i condueixen a comprendre o a modificar un estat de coneixement.

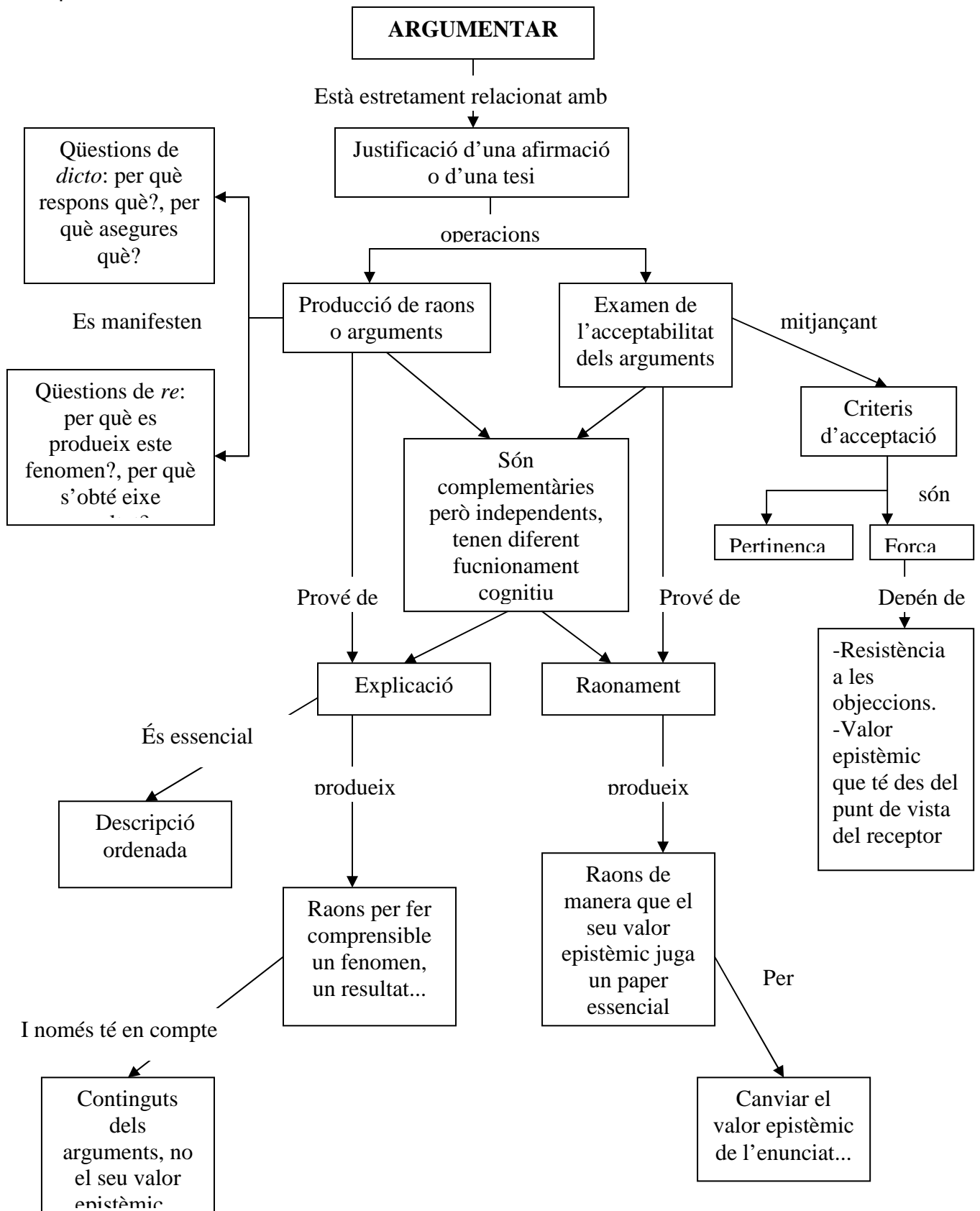
JUSTIFICAR

Produir raons o arguments, establir relacions entre ells i examinar la seua acceptabilitat amb la finalitat de modificar el valor epistèmic de la tesi en relació amb el corpus de coneixements en què s'inclouen els continguts objecte de la tesi.

ARGUMENTAR

Produir raons o arguments, establir relacions entre ells i examinar la seua acceptabilitat amb la finalitat de modificar el valor epistèmic de la tesi des del punt de vista del destinatari.

7 reflexions sobre els tipus de textos que apareixen a les àrees no lingüístiques

- 1) Els considerarem textos didàctics. Entenent així els que s'utilitzen a l'aula per ensenyar i aprendre, els que es dirigeixen a l'alumnat i els que ells elaboren.
- 2) La major part d'ells pertanyen al text expositiu, perquè pretenen transmetre informació i fer-la comprensible. El text expositiu conté sovint altres seqüències: descriptives, narratives o argumentatives.
- 3) El text descriptiu té un pes específic en els textos didàctics. (pe. Propietats d'un objecte, definició de conceptes, descripció de processos...).
- 4) El text instructiu té una gran presència en els textos didàctics: orientació per a experiments, realització d'enquestes, presentació de treballs...
- 5) La major part dels treballs que es demanen a l'alumnat estan relacionats amb l'argumentació o la justificació, s'hauran d'organitzar les idees d'acord amb l'argumentació o justificació i no basant-se en l'explicació.
- 6) Els textos narratius són menys habituals al temps que més coneguts pels estudiants.
- 7) Els textos didàctics solen presentar-se organitzats per lliçons, en les quals s'alternen les seqüències, però se'ls demana que estructurin els textos elaborats segons un model argumentatiu.

Descripció dels models textuais més habituals en els textos didàctics

El text descriptiu

- L'element de cohesió és l'organització dels elements, acostuma a donar la informació d'allò general a allò concret, de dalt a baix, d'esquerra a dreta, etc. L'objecte es denomina i classifica en categories i subcategories per a després passa a altra fase on s'expliquen les característiques.
- Hi ha abundància d'adjectius i estructures de comparació, presció amb l'ús del lèxic, oracions predicatives que expliquen alguna cosa del subjecte, utilització de sinònims, antònims, analogia i sovint es recorre a l'exemplificació.

TIPUS DE TEXT	CARACTERÍSTIQUES GRAMATICALS	
	Morfologia i sintaxi	Aspectes textuais. Altres
<p>Descripció</p> <ul style="list-style-type: none">• de persones físiques, psíquica, paisatges, objectes, etc.• Podem trobarlos orals i escrits, monòlegs, discursos, postals, notícies, cartes...	<p><i>Adjectius qualificatius:</i> morfologia, posició, concordança.</p> <p><i>Verbs imperfectius:</i> present i imperfecte.</p> <ul style="list-style-type: none">• Adverbis de lloc• Estructures de comparació• Enllaços: adverbis, locucions...• Oracions atributives.	<ul style="list-style-type: none">• <i>Substantius</i>, precisió lèxica.• Estructura: ordre en l'espai.• D'allò general a allò concret, de dalt a baix, d'esquerra a dreta...

El text explicatiu

També l'anomenen informatiu o expositiu. Solen trobar-se juntament als instructius i descriptius. La seua missió bàsica és informar i és per això que l'element organitzador és l'exposició d'un tema sota una visió objectiva lligada a una concepció científica. Sol anar amb documents gràfics.

- Se solen organitzar en tres parts: *introducció* (presenta el tema), *cos de l'explicació* (s'insisteix en la relació entre les idees i les informacions prèvies) i *conclusió* (donen la visió de conjunt). VA alternant la informació nova amb la ja coneguda i se solen incloure frases temàtiques o de resum.
- S'estructura amb oracions subordinades causals, consecutives i finals. A destacar els connectors que introdueixen explicacions o exemples, que expressen les relacions, que ordenen el text, que expressen causa, conseqüència o finalitat.

TIPUS DE TEXT	CARACTERÍSTIQUES GRAMATICALS	
	Morfologia i sintaxi	Aspectes textuais. Altres
Explicació <ul style="list-style-type: none">• Definicions, exposicions...• Els trobem en manuals, tractats, conferències, llibres de text...	<ul style="list-style-type: none">• Oracions subordinades: causals, consecutives i finals.• Connectors; causa, conseqüència, etc.	Estructura: <ul style="list-style-type: none">• Organització lògica i jeràrquica de les idees.• Exposició analítica i sintètica.• Ús de gràfics, esquemes i dibuixos.

El text argumentatiu

Tot el que expressa l'emissor: opinions, idees, judicis, crítiques, és amb la intenció de persuadir a la resta. S'utilitza en debats, articles d'opinió, publicitat, etc.

- Els components bàsics són la justificació i la conclusió. La justificació es construeix a partir dels fets que s'aporten i del punt de partida, la qual cosa és la base perquè s'accepten les conclusions.
- Se solen utilitzar els verbs: dir, creure, pensar, opinar; amb oracions condicionals, adversatives i finals. El text s'ordena amb els connectors que indiquen ordre i transició. Se solen acompanyar de cites, comentaris o altres elements que reforcen les tesis.

TIPUS DE TEXT	CARACTERÍSTIQUES GRAMATICALS	
	Morfologia i sintaxi	Aspectes textuais. Altres
Argumentació <ul style="list-style-type: none">• Defensa i acusació, crítiques, opinions, etc.• En discursos orals (conferències, exposicions) i escrits (cartes, articles d'opinió...).	<i>Verbs:</i> dir, creure, pensar, opinar... <i>Presentació de l'emissor i tractament del receptor.</i> <ul style="list-style-type: none">• <i>Oracions subordinades:</i> causals, consecutives, adversatives...• <i>Connectors:</i> conjuncions causals, adversatives...	<i>Estructura:</i> <ul style="list-style-type: none">• estructura de la informació per parts o blocs.• Relació entre tesi i arguments. <i>Intertextualitat:</i> cites referències, comentaris d'altres textos...

El text instructiu

Característiques de l'estructura:

- Ordenació lògica dels fets, fins i tot utilitzant cardinals i ordinals. Capacitat per a donar informació de manera sintètica, objectiva i precisa. Distribució especial de l'espai, utilització d'imatges...
- Utilització de perífrasis verbals d'obligació i verbs en segona persona d'imperatiu. Ordinals i cardinals que marquen l'ordre en que s'han de realitzar les accions.

TIPUS DE TEXT	CARACTERÍSTIQUES GRAMATICALS	
	Morfologia i sintaxi	Aspectes textuais. Altres
Instrucció <ul style="list-style-type: none">• ordres, exhortacions, obligacions...• receptes de cuina, instruccions d'aparells, converses orals ...	Ús de la segona persona verbal o de formes paral·leles. <i>Mode imperatiu.</i> <ul style="list-style-type: none">• Perífrasis d'obligació: haver de, cal que...• Ordinals i cardinals.	<i>Modalitat:</i> exhortativa i imperativa. Estructura i informació: <ul style="list-style-type: none">• Ordre lògic dels fets.• Informació objectiva i precisa.• Eventualment disposició espacial especial.

El text narratiu

Característiques:

- Solen haver tres parts diferenciades: introducció, nuc i desenllaç. El conjunt se situa en un marc o ambient concret. Varia l'estructura gramatical segons es narre en 1a, o 3a persona.
- Connectors temporals i adverbis de temps.

TIPUS DE TEXT	CARACTERÍSTIQUES GRAMATICALS	
	Morfologia i sintaxi	Aspectes textuais. Altres
Narració <ul style="list-style-type: none">• De fets, històries, biografies, processos...• Contes, rondalles, notícies...	Verbs perfectius: passat llunyà o recent. Relació de temps verbals: <ul style="list-style-type: none">• Adverbis de temps• Connectors temporals.	Estructura: <ul style="list-style-type: none">• Ordre cronològic dels fets.• Presentació, nuc, desenllaç..

Activitats que es poden realitzar des de qualsevol àrea de coneixement i que, considerant aquestes com a contextos d'aprenentatge de la llengua escrita, permeten millorar els textos que es produeixen:

- Contextualitzar els textos perquè puguin ser entesos per persones que no estan presents en l'acte comunicatiu.
- Millorar la superestructura tot i evidenciant les relacions que s'estableixen entre les idees (causalitat, temporalitat...) a partir de l'ús de connectors o altres recursos.
- Diferenciar els criteris de realització i de resultat: una descripció pot no estar completa des del punt de vista de l'àrea.
- Cohesionar el text, evitar les repeticions.
- Reconèixer un text incoherent i millorar-lo, resoldre les incongruències d'un text.
- Fer exercicis conjunts d'organització d'un text a partir de títols i subtítols.
- Revisar si s'ha aconseguit l'objectiu del text. Un text expositiu ha de ser clar, l'argumentatiu ha de gestionar opinions...
- Utilitzar el lèxic adequat a l'àrea.
- Utilitzar opcions lèxiques relacionades amb l'àrea i la formalitat del text. Una solució en química.
- Revisar l'ortografia des de la vessant social i comunicativa dels textos.
- ETC.

Base d'orientació que considera de manera global el conjunt de les habilitats cognitivolingüístiques. Cal anar ampliant-lo amb les activitats d'aula a mesura que es treballen cadascuna de les habilitats.

	Descriure	Explicar	Justificar	Argumentar
Què vol dir	Enumerar qualitats, propietats, característiques d'un objecte, fenomen, procés...	Fer comprensible a algú un fenomen, un resultat o un comportament	Fer comprendre un fenomen, resultat o comportament a algú a partir d'utilitzar els propis coneixements	Convèncer a algú, canviar la seua manera de pensar a partir d'utilitzar raons o arguments que siguin acceptables i forts per al receptor.
Què s'ha de fer	Observar. Identificar allò essencial, comparar, definir, ordenar.	Produir raons o arguments. Establir relacions, especialment de causa.	Produir raons o arguments a partir dels coneixements que es construeixen en un domini específic.	Produir raons o arguments. Examinar si seran forts acceptables per al receptor. Els arguments es poden basar en els coneixements apresos o en les idees personals.
Resultat que s'ha d'obtenir	Un text que permeta fer-se una idea de l'objecte, fenomen o procés que es descriu. Hi ha un nombre suficient de propietats o característiques. Hi ha suficients coneixements representats. Els coneixements que s'expressen són acceptables. El lèxic ha de ser adequat a l'àrea i a l'objectiu assignat.	Un text que proporcione coneixements als destinataris. Les raons o arguments han de referir-se a l'objecte. Hi ha suficients raons tenint en compte els coneixements que s'han de tenir. Hi ha relacions de causa. El lèxic ha de ser adequat a l'àrea i a l'objectiu assignat.	Un text que a partir dels continguts apresos modifique l'estat de coneixements. Els coneixements que s'expressen no han de tenir cap error i per tant han de poder resistir les objeccions. Han d'explicar el perquè del perquè. El lèxic ha de ser adequat a l'àrea i a l'objectiu assignat.	Un text que aconseguisca variar els coneixements i les idees dels destinataris. Utilització d'explicacions i raonaments amb valor des del punt de vista del destinatari. Ha d'haver raons suficients i han de ser acceptables a partir dels coneixements que se tenen. El lèxic ha de ser adequat a l'àrea i a l'objectiu assignat.
Com s'ha de construir el text	Hi ha un títol. En primer lloc hi ha una presentació i més endavant es desenvolupa. Les frases han de ser curtes, normalment coordinades amb i o juxtaposades, separades per un punt.	Hi ha un títol. S'ha d'entendre fàcilment quina és l'estructura del text: problema-solució, causa-efecte... Frases amb relacions causals, adversatives, expressades amb connectors: perquè, doncs, però, sinó... Valorar si s'ha de fer algun esquema.	Hi ha un títol. A l'inici s'exposa la tesi que es vol defensar. Organització de les raons o arguments a partir d'un esquema. Frases amb relacions adversatives, causals..., que s'expressen amb connectors: perquè, però, sinó, encara què, per tant...	Hi ha un títol. A l'inici s'exposa la tesi que es vol defensar. Organització de les raons o arguments a partir d'un esquema. Frases amb relacions adversatives, causals que s'expressen amb connectors: perquè, però, sinó, encara què, per tant...

Necessitat de treballar els textos didàctics

L'alumnat té tendència a narrar els fets, per tant, a l'hora de presentar determinats continguts de les diferents àrees, caldrà que també s'explique quines característiques tenen els textos que les vehiculen. Així, l'alumnat ha d'entrar prompte en contacte amb tota classe de textos i han d'adquirir estratègies que faciliten la recepció i l'expressió. Cal tenir en compte algunes consideracions:

- El professorat ha de conèixer quines característiques té el registre de la llengua que parla l'alumnat. No tot l'alumnat podrà passar en l'ambient familiar d'un registre col·loquial al formal. Caldrà desplegar estratègies perquè l'alumnat pugui apropiarse de la llengua que vehicula els continguts escolars. Correm el perill que hi haja una barrera entre el que és significatiu per a d'ells i el que l'escola els ofereix.
- Cal establir ponts entre el vocabulari col·loquial i el vocabulari específic del coneixement científic. És important que hi haja possibilitat de relacionar situacions experiencials amb l'adquisició de llenguatge específic, establint semblances i diferències entre les paraules d'ús quotidià i les que representen un coneixement més elaborat. Caldrà aclarir també el significat de les paraules (és igual mesclar que juntar?), perquè es pugui construir col·lectivament el significat d'un concepte.
- L'entramat dels textos didàctic és diferent al que presenten els contes i les narracions. Generalment s'inicia amb una orientació al tema que es tractarà, després s'exposen les idees en diferents paràgrafs, es destaquen en negreta els conceptes que s'ha de retindre, es relacionen les idees de cada paràgraf fins el final; sol haver un quadre resum i les paraules tenen un significat concret. (La flor en un conte no té el mateix valor que la flor en un text científic).
- L'alumnat ha d'adquirir estratègies que li permeten comprendre i produir diferent tipus de textos, també els textos didàctics. Serà important doncs el coneixement de la forma externa o superestructura, perquè facilite la comprensió de les frases (microestructura), establiment de connectors, diferenciació del text depenent de l'àrea que es tracte, etc.

Utilització de la descripció, l'explicació, la justificació i l'argumentació en la classe de ciències.

Descriure implica:

- Identificar l'objectiu de la descripció.
- Categoritzar el que s'està descrivint (un ésser viu, un objecte, un material, un canvi...).
- Seleccionar propietats dels objectes i organismes (les més significatives) i amb cert ordre. Utilitzar les qualitats més idònies des de la ciència, qualificar-les i quantificar-les.
- Relacionar una acció amb algun canvi (quan es calfa augmenta la temperatura...) Especificar quina cosa es conserva i quina canvia, quantificar els canvis.
- En els canvis tenir en compte la variable del temps. És important identificar el que passa en cada període de temps.
- Utilitzar taules i esquemes per a presentar dades, redactar frases curtes i juxtaposades.

Definir implica:

- Identificar el concepte més general del qual allò que es defineix en forma part. Reconèixer si un objecte (animal, cosa) pertany a un conjunt quan les característiques no són fàcilment observables. (És la balena un mamífer?).
- Identificar conceptes del mateix ordre jeràrquic.
- Identificar les propietats i/o atributs de l'objecte, ésser, fenomen.
- Seleccionar les propietats necessàries (les que no canvien ni desapareixen).
- Seleccionar les propietats suficients. Seleccionar les característiques necessàries i suficients. Implica tenir un bon coneixement del concepte.
- Identificar conceptes subordinats al concepte a definir.
- Identificar exemples.
- Identificar contraexemples.
- Organitzar les informacions en una frase que comença indicant el concepte supeditat i que continua amb les característiques necessàries i suficients.

Explicar implica:

- Estructurar el text de manera expositiva, amb inici, desenvolupament i conclusió.
- Desenvolupar la situació inicial i mostrar els fets nous que permeten arribar després a la conclusió.
- Relacionar els fets nous i els coneguts de manera fàcil.
- Seleccionar fets rellevants i interessants.
- Situar tota l'explicació en un context temàtic ben caracteritzat.
- Oferir una nova perspectiva que permeti fer inferències, a nivell de coses que poden o no poden passar.

Justificar i argumentar implica:

- Categoritzar la qüestió plantejada en un marc de referència (disciplina o tema, model o teoria de partida...). En l'argumentació caldrà identificar altres referents.
- Identificar els fets o les entitats sobre les que es demana justificar o argumentar.
- Inferir possibles relacions entre els fets que s'han de justificar o argumentar i altres fets deduïts a partir d'analogies, lleis, models o teories.
- Seleccionar les relacions més adequades.
- Organitzar les relacions de forma coherent, diferenciant les idees personals de les que tenen status científic. Redactar el text relacionant causalment els fets i les raons teòriques.